

Vilka är vi?

Helka Widengren

- Specialist i Skolhälsovård
- Skolläkare Solna
- Vice ordförande, SSLF

Anna-Karin Söderström

- Specialist i Skolhälsovård
- Skolläkare sedan 90-talet
- Vetenskaplig sekreterare, SSLF

To 11 april, Sal 7, Värdefoajén, 14:05, Söderström/Widengren
Utredning av barn i skolåldern med
lindrig intellektuell funktionsnedsättning

Dagens agenda

Utredning av barn i skolåldern med lindrig intellektuell funktionsnedsättning

1. Bakgrund och fakta
2. Vad är problemen med utredning inom skolan?
3. Vår modell anpassad till dagens verklighet

När barn och ungdomar uppmärksammas i skolan för svårigheter som kan tala för lindrig intellektuell funktionsnedsättning

*Ett dokument utarbetat av en arbetsgrupp av läkare och psykologer
på initiativ av Svenska Skolläkarföreningen*

*Ett incitament till detta dokumentets tillkomst är att
lindrig intellektuell funktionsnedsättning innebär så mycket mer än frågan om skolform!*

*Handläggning inom Elevhälsan ur ett barnrättsperspektiv
Stöd för skolläkare och skolpsykologer*

Svenska Skolläkarföreningen grundad 1921

Representanter i arbetsgruppen

Psykologer

- **Eva Tideman**, docent, universitetslektor, ETP, leg psykolog, specialist i klinisk psykologi och neuropsykologi, Lunds universitet, Institutionen för psykologi.
- **Ida Lindblad**, med dr, leg. psykolog, verksam som skolpsykolog, Gillbergcentrum, Göteborgs

Läkare

- **Elisabeth Fernell**, prof i barn- och ungdomspsykiatri, Gillbergcentrum, Göteborgs universitet, spec inom barn- och ungdomsneurologi med habilitering
- **Anna-Karin Söderström**, vetenskaplig sekreterare SSLF, spec inom SHV och verksam som skolöverläkare
- **Helka Widengren**, vice ordf SSLF, spec inom SHV och verksam som skolläkare. Ingår i Socialstyrelsens vetenskapliga råd
- **Joachim Sandberg**, ledamot i SSLF, spec i pediatrik och skolhälsovård. Verksam som skolläkare och barnläkare
- **Eva Nordin Olsson**, ledamot SSLF, spec i allmänmedicin. Arbetar som skolläkare och är verksamhetschef för primärvården i Mora, Region Dalarna. Tidigare förbundsordförande, Autism- och Aspergerförbundet
- **Nils Lundin**, spec i barn- och ungdomsmedicin samt SHV, diplomerad i folkhälsokunskap. Tidigare skolöverläkare och tidigare ordförande i SSLF. Socialstyrelsens vetenskapliga råd

1. Bakgrund och fakta

Kort historiken kring ”Särskolan” – Anpassad grundskola

- År 1968 omsorgslagen - alla barn och ungdomar i Sverige gavs rätt till utbildning, oavsett grad av intellektuell funktionsnedsättning.
- Elever med IK mellan 55 och 70 placerade i **grundsärskola** och elever med IK under 55 placerade man i **träningsskola**.
- **Huvudansvaret för särskolan hade landstinget** och de flesta särskolor fanns i landstingens lokaler.
- Under 1990-talet tog kommunerna över huvudansvaret för särskolan. Visionen om en skola för alla.
- **Särskolekommittén** utredde 1991 om särskolan kunde avvecklas. Men man ansåg att särskolans elever inte kunde garanteras tillräckliga resurser om de integrerades in i grundskolan.
- **Byter namn** - Anpassad skola

Diagnoskriterier

Lindrig intellektuell funktionsnedsättning, 1-2%

A) Brister i intellektuella funktioner

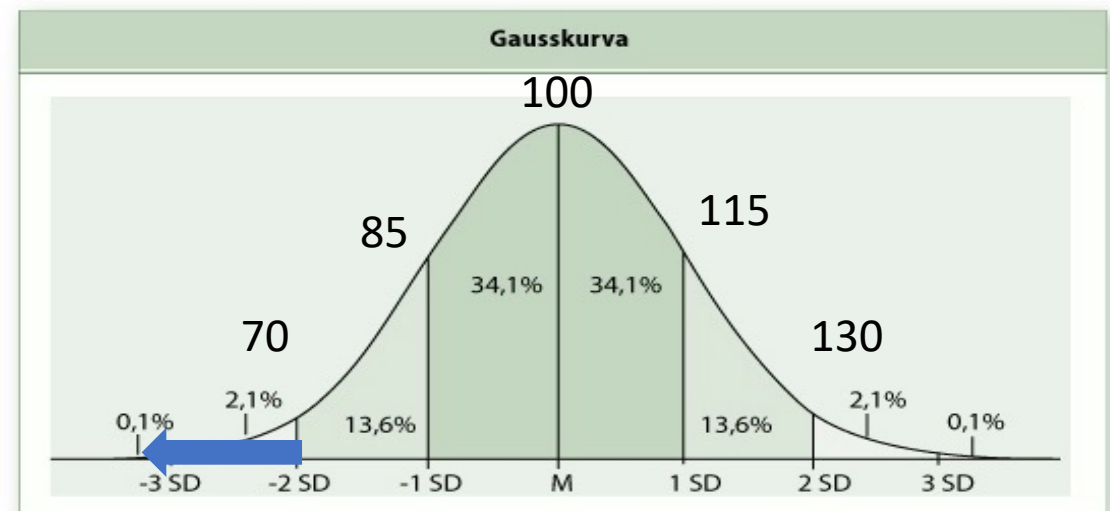
- som slutledningsförmåga, problemlösning, planering, abstrakt tänkande, omdöme, studieförmåga och förmåga att lära av erfarenheter

- vilket styrks vid såväl klinisk bedömning som vid individualiserad, standardiserad intelligenstestning.

- $IQ < 70 \pm 5$ dvs $< -2SD$

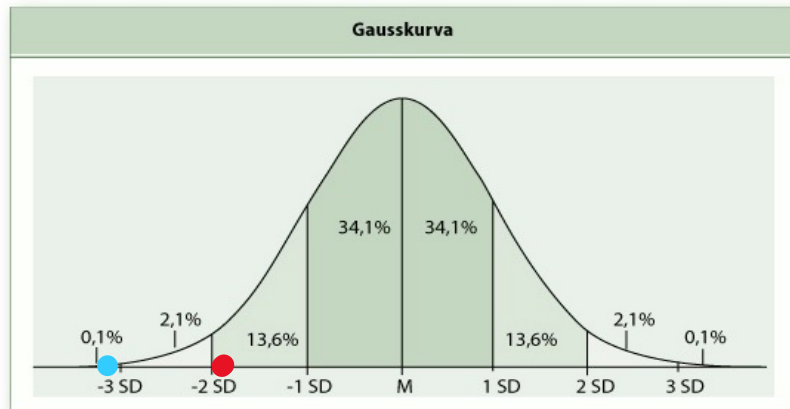
B) Brister i den adaptiva funktionsförmågan

C) Svårigheterna ska ha debuterat under utvecklingsperioden

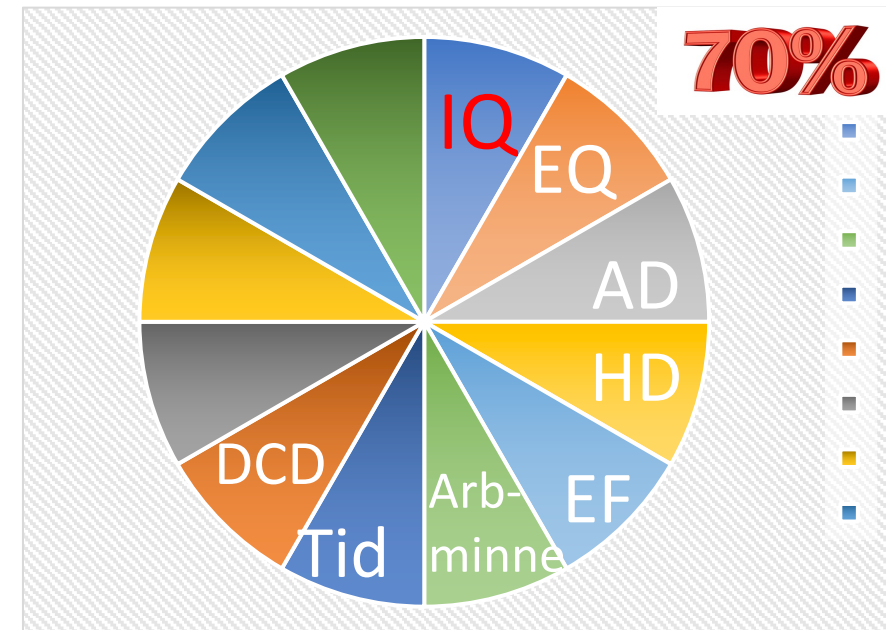
Lindrig intellektuell funktionsnedsättning, 1-2%

Få funktionsbeskrivande diagnoser kan vara så svåra att ställa som lindrig intellektuell funktionsnedsättning – den grad av intellektuell funktionsnedsättning som gränsar dels mot **svag teoretisk begåvning inom den vida “normalvariationen” och dels mot **måttlig intellektuell funktionsnedsättning**.** Citat: Elisabeth Fernell, prof i barn- och ungdomspsykiatri, Gillbergcentrum, Göteborgs universitet, spec inom barn- och ungdomsneurologi med habilitering

Kanske hälften? diagnosticeras före 6 års ålder

Generella svårigheter - symtom från flera områden, - språk, motorik, perception, uppmärksamhet, aktivitetsreglering, inläring .....

- "Inte åldersadekvat"

70%

9 → 6 år   12 → 8 år   18 → 12 år

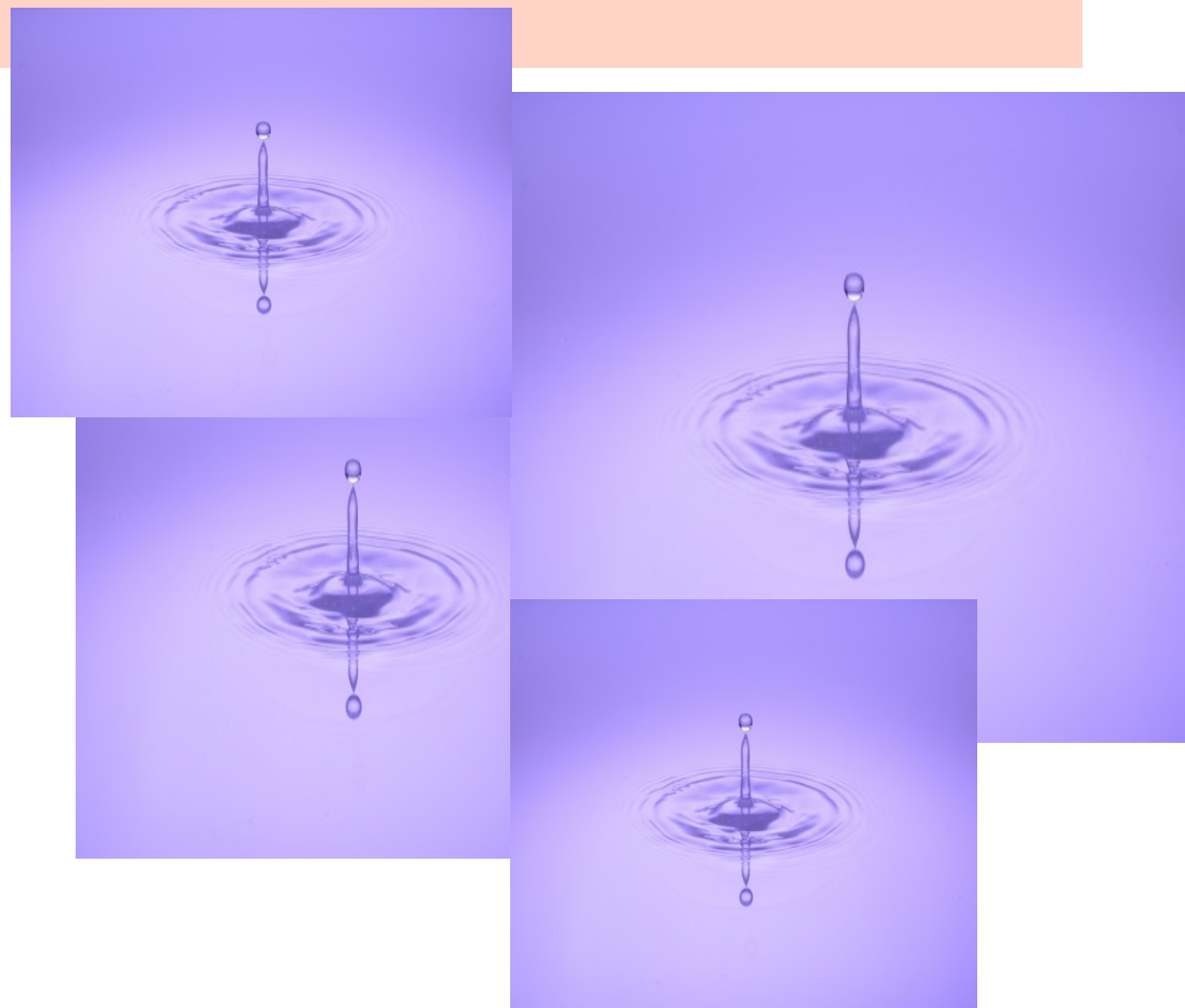
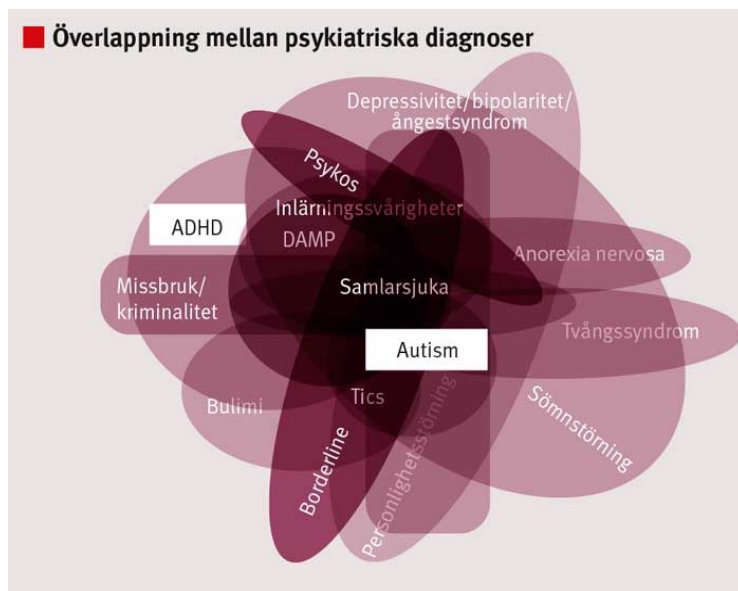
IQ under motorhuven?

Betydande samsjuklighet

Om en NPF.....

- + 1 ytterligare diagnos 85-100%
- + 2 ytterligare diagnoser 65-70%
- + 3 ytterligare diagnoser 35-50%

2. Vad är problemen med utredning inom skolan?

Varför inte?

Varför diagnos i skolan? Historiska skäl?

- Skolan har utrett vilka som ska ha rätt till skolformen och enbart skolformen har varit i fokus
- “Då” förklarade EN diagnos alla svårigheter
- Neuropsykiatrins intåg med ökad kunskap kom senare
- Möjligheterna till etiologisk/genetisk utredning kom senare

Skollagen: 7 kap. och 11 kap.

7 kap. 5 §

- Barn som på grund av att de har en intellektuell funktionsnedsättning inte bedöms ha förutsättningar att uppfylla sådana betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller för grundskolan och som minst ska uppfyllas, ska tas emot i anpassade grundskolan.
- Frågan om mottagande i anpassade grundskolan prövas av barnets hemkommun. Ett beslut om mottagande i anpassade grundskolan ska föregås av en utredning som omfattar en pedagogisk, psykologisk, medicinsk och social bedömning. Samråd med barnets vårdnadshavare ska ske när utredningen genomförs.

11 kap. 2 §

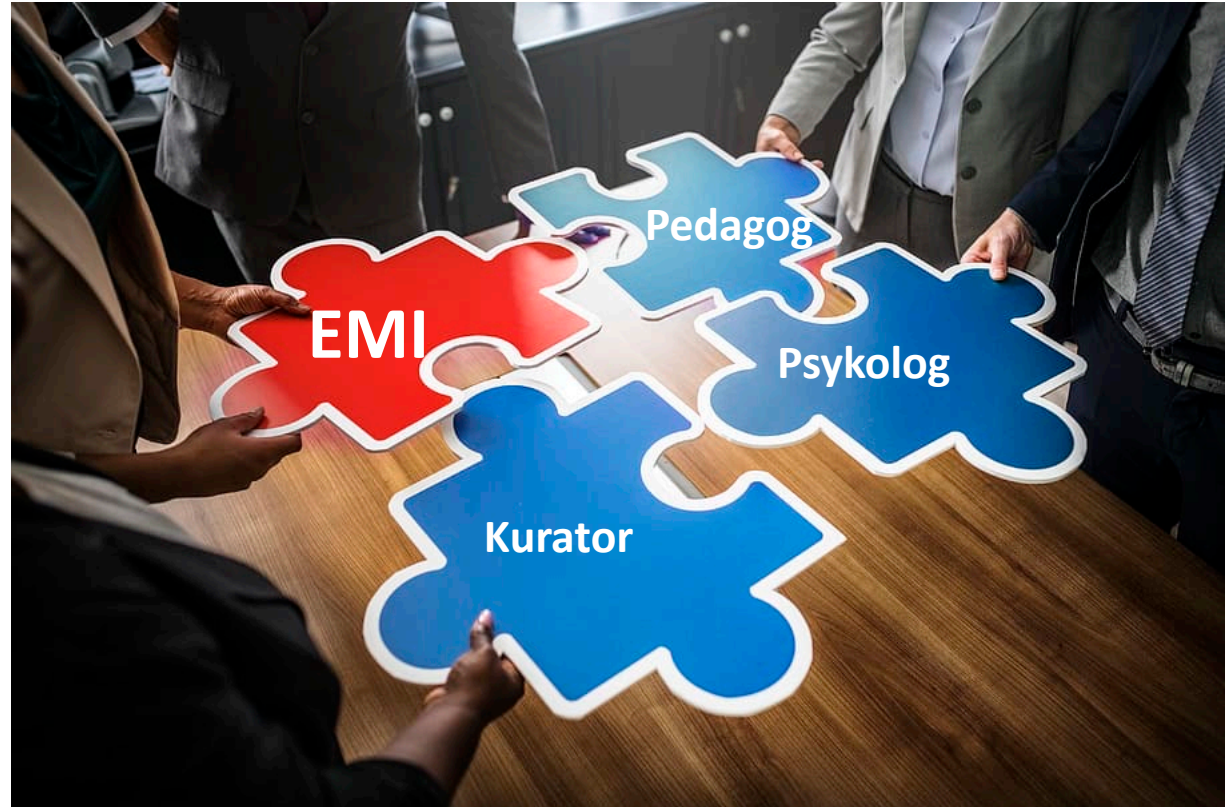
- Anpassade grundskolan ska ge elever med intellektuell funktionsnedsättning en för dem anpassad utbildning som ger kunskaper och värden och utvecklar elevernas förmåga att tillägna sig dessa.

Elevhälsan

- Specialpedagog/lärare
- Kurator
- Psykolog

-
- **Sjuksköterska och Läkare,**
alltid Hälso- och sjukvård

EMI – Elevhälsans Medicinska Insats
SHV – Skolhälsovård

2010-11!

Riktad tillsyn av

Skolinspektionen

- Komplexiteten i de psykologiska och medicinska utredningarna talar för att kommunen ska vara skyldig att remittera till landstinget för utredning.
- Skolverket och Socialstyrelsen bör revidera de "Allmänna råden" ... garantera rättssäkerhet, kvalitet och likvärdighet.

Allmänna råd

2018!

SKOLVERKET'S ALLMÄNNA RÅD MED KOMMENTARER

Mottagande i grundsärskola
och gymnasiesärskola samt
urval till gymnasiesärskolans
nationella program

Skolverket

Socialstyrelsen??

Bara fokus på skolformen och den formella delen av mottagandet.

• Det står **INTE** att ...

- utredarna behöver ha specialistkompetens
- det ofta finns samsjuklighet som ADHD och autism
- medicinsk utredning av orsaksfaktorer (etiologi) behövs
- uppföljning inom sjukvård och habilitering ska säkras
- samt om rätten till LSS, habilitering, mm

“HEMKOMMUNEN BÖR SE TILL ATT DEN ...”

De allmänna råden

PEDAGOGISK BEDÖMNING

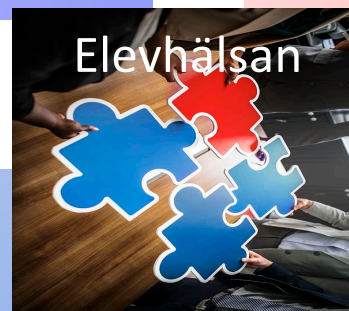
fastställer om eleven **har** förutsättningar att kunna nå godkända betygskriterier inom grund- respektive gymnasieskolan och utförs av personal med adekvat specialpedagogisk kompetens.

MEDICINSK BEDÖMNING

fastställer om det **finns** medicinska orsaker till elevens inlärningssvårigheter, och om dessa indikerar målgruppstillhörighet, samt utförs av legitimerad läkare.

PSYKOLOGISK BEDÖMNING

fastställer om eleven **har** en **utvecklingsstörning**, och i så fall i vilken grad, samt utförs av legitimerad psykolog.

SOCIAL BEDÖMNING

fastställer om det **finns** sociala orsaker i eller utanför skolan som kan bidra till elevens inlärnings-svårigheter, och utförs av kurator eller någon annan med adekvat utbildning.

En vanlig ”skolmodell”

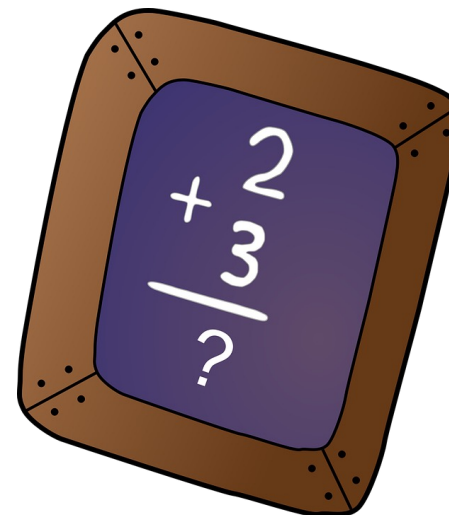
1. Pedagogisk kartläggning och åtgärdsprogram
2. Fördjupad pedagogisk utredning
3. Misstanke om IF
4. Vårdnadshavare bjuds in till möte
5. Psykologutredning
-
8. Skolläkarbedömning och social bedömning
9. Diagnosdiskussion
10. Psykolog återkopplar utredningsresultat till elev och vårdnadshavare

Ibland blir det problem .....

- **Pedagogens bedömning** : Eleven når/ har förutsättningar att uppfylla betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. *Skollagen*

- **Kuratorns bedömning**: Det finns sociala orsaker som kan bidra till elevens inlärningssvårigheter. *Allmänna råden - social bedömning*

Skolverket

Psykologens utvecklingsanamnes

- Graviditet och förlossning
- Tidig utveckling
- Förskola och skola
- Hereditet
- Intressen och förmågor
- BVC-journaler
- Tidigare utredningar

All annan NP utreds
inom sjukvårdens specialistverksamhet!

Varför inte LIF I skolåldern?!

Trots att.....

- saknas tydliga krav vad gäller kompetens och erfarenhet
- samsjuklighet inte utreds i skolan
- etiologi inte utreds i skolan
- uppföljning hos barnspecialist sker inte i skolan

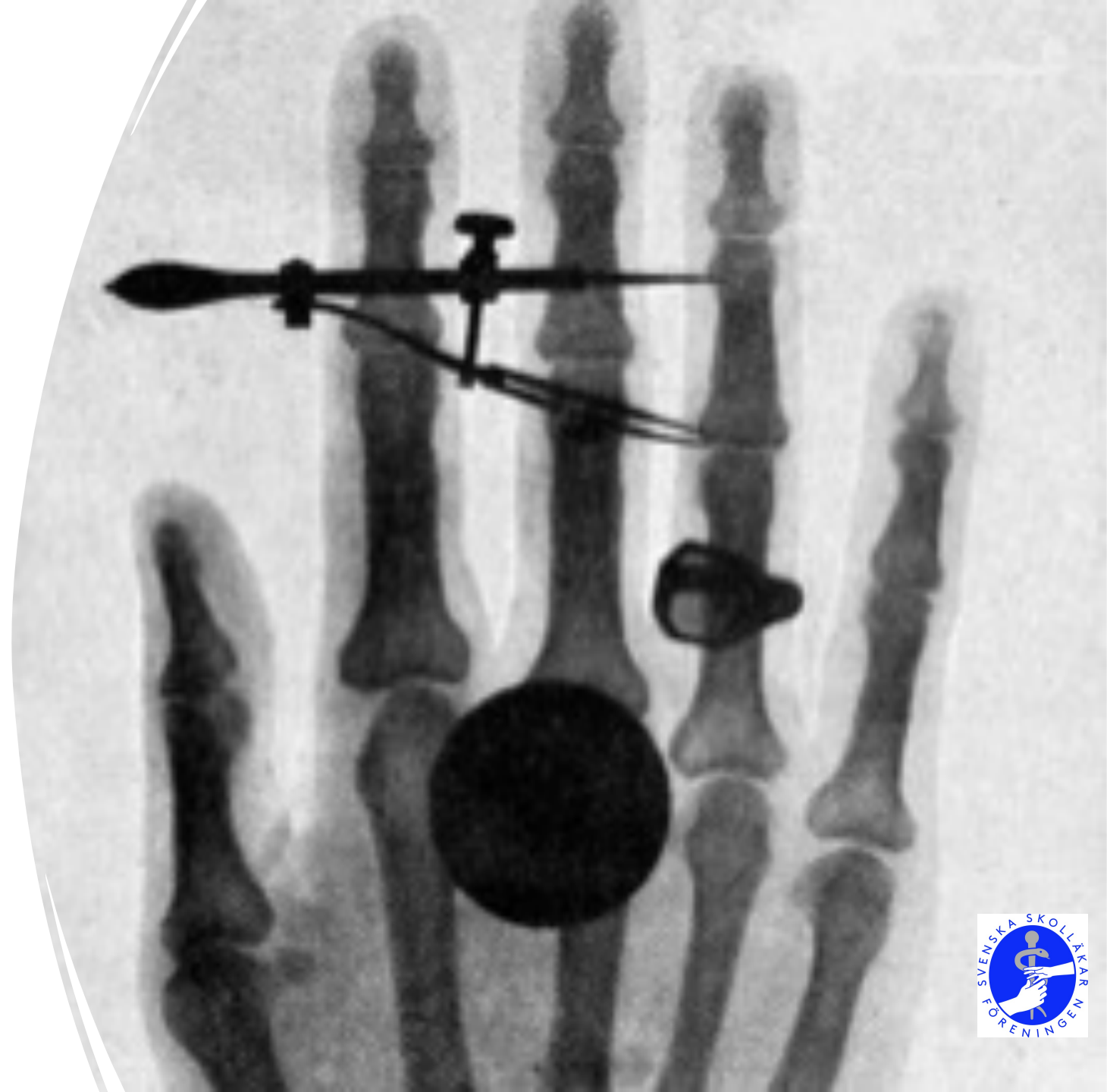

**Barn med LIF som
identifieras under
skolåldern utreds
inom skolan.**

Vem får ställa diagnos?

Socialstyrelsen

- Inga särskilda regler för vem som får ställa diagnos eller sätta diagnoskod.
- I allmänhet läkare eller tandläkare.
- **All hälso- och sjukvårdspersonal som har tillräcklig kunskap** om en sjukdom, en funktionsnedsättning eller en skada kan ställa diagnos inom ramen för sin yrkeskompetens.
- Att ställa en slutgiltig sjukdomsdiagnos kan därför ses som en process, där olika yrkesutövare bidrar med sin kompetens.

REGIONALT VÅRDPROGRAM, 2010, SLL

- ADHD
- lindrig utvecklingsstörning
- autismspektrumtillstånd
hos barn och ungdomar (och vuxna)

- Läkare med barnmedicinsk/barnpsykiatrisk kompetens och psykolog, båda med erfarenhet av patientgruppen, utgör basen i teamet.
- För att upprätthålla och utveckla utrednings- och behandlingskompetens krävs det ett tillräckligt stort patientflöde.

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://gamla.svenskpsykiatri.se/
/RV_ADHD_webbversion.pdf

Men vad hände sen???

NPF

[chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://gamla.svenskpsykiatri.se/
/RV_ADHD_webbversion.pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://gamla.svenskpsykiatri.se/RV_ADHD_webbversion.pdf)

3. Vårt förslag till modell anpassad till dagens verklighet

Vi tycker inte att modellen är bra nog!

Även LIF i skolåldern ska utredas av regionerna!

Varför???

- Innebär så mycket mer än skolform
- Livsperspektiv
- Samsjuklighet
- Helhetsperspektiv
- Likvärdigt
- Patientsäkert
- Kunskapsutveckling
- Sammanhållen
- Krav kompetens och erfarenhet
- Etiologi
- Tillräckligt patientflöde

Hälso- och sjukvård

Utredning av LIF

- **Kompetens:** betydande erfarenhet av NP-utredningar, eller få handledning av någon med sådan erfarenhet.
- **Diagnos:** skolläkare och skolpsykolog
- Paramedicinsk kompetens behövs - skriver skolläkaren remiss.

- Erfarenhet och kompetens motsvarar de krav Socialstyrelsens ställer.
- .... eller handledning.
- Både SP och SL bör delta aktivt.
- Båda tar del av pedagogisk utredning.
- Psykosocial bedömning ingår i utredarnas kompetenser.
- Om annan kompetens behövs skriver skolläkaren remiss.
- Diagnos ställs av SL och SP om kompetens och erfarenhet finns.

*Nationella riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism. Prioriteringsstöd till beslutsfattare och chefer. Socialstyrelsen, 2022.

Vårt förslag .....

A decorative graphic consisting of a small green circle above a horizontal orange bar is positioned in the top left corner.

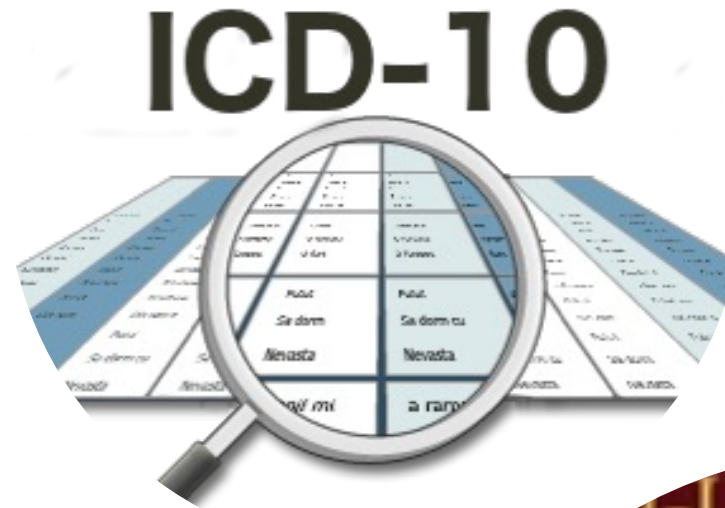
Skolläkaren remitterar till regionen

- Utredning av orsak och samsjuklighet
- Medicinsk diagnos måste fastställs inom vården - för att få tillgång till rättigheter
- Läkare inom vården ansvarar för
  - remiss till habiliteringen
  - intyg LSS
  - intyg försäkringskassan
  - regelbunden uppföljning
  - överföring till vuxen vård

Varför behövs en medicinsk diagnos?

- För att få rätt vård och behandling.
- Fungerar då som utgångspunkt för fortsatta åtgärder.
- Diagnoser klassificeras med hjälp av diagnoskoder bl a för att ta fram statistik och göra analyser.

“Take a way”

Utredning inom regionerna, ESSENCE-team

- Lindrig intellektuell funktionsnedsättning är en svår diagnos att ställa. Därför behöver utredningen ske inom regionerna.

Om utredningen ändå sker i skolan

- Utredande psykolog och läkare måste ha tillräcklig kompetens och erfarenhet.
- Två olika saker:
  1. Utredning av diagnos
  2. Utredning inför mottagande i anpassad skola
- Viktigt att ha bra rutiner för utredning av diagnos.
- Viktigt att ha överenskommelser med regionerna för att ha fungerande rutiner och samarbete.

SSLF:s hemsida

- Dokumentet
- Förslag intyg

Barnkonventionen

<https://unicef.se/barnkonventionen>

- Barn har rätt till bästa möjliga tillgång till hälso- och sjukvård.
- Barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället.
- Alla barn har rätt att kunna påverka sin egen situation
- Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet.
- Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

- **SKOLLAGEN**

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K11

- **SoS, Psykologutredning i skolan** chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2013-6-39.pdf>

- **När barn och ungdomar uppmärksammas i skolan för svårigheter som kan tala för lindrig intellektuell funktionsnedsättning** chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://slf.se/svenska-skollakarforeningen/app/uploads/2023/09/NY-18-sept-23-Lindrig-intell-funktionsneds.handlaggning-1.pdf>

- **Allmänna råden om mottagande i särskolan, Skolverket** chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.skolverket.se/download/18.192dfce916aff44f9af4a5/1560251201794/pdf4027.pdf>

En rättssäker och hållbar vårdkedja med livsperspektiv!

SKOLLÄKARFÖRENINGENS HEMSIDA

• Webinar

Utredning av lindrig intellektuell funktionsnedsättning – Webinar

I samarbete med Svenska Läkarsällskapet

• 19 april

Fördjupning för i första hand skolläkare. Tid kommer att finnas för frågor och diskussion, se nedan

Ida Lindblad, kommer att belysa psykologens utredning och tolkning.

Elisabeth Fernell, kommer ge exempel på när beslut om mottagande i anpassad skola överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd och föra en diskussion kring orsaker och vad som sen händer.